

oggi la Bibbia”, redagowanej przez Luigi Della Torre, Mario Masini i Antonio Bonora, ma objąć 26 tomików (do 1983 r. wyszło ich 10), zawierających komentarze do Starego Testamentu. W ramach drugiej sekcji ukazały się dotąd 4 pozycje: komentarze do Mt, Dz, Ap i Rz. W ramach trzeciej — poświęconej ogólnym problemom biblijnym, wydano trzy publikacje; przygotowuje się siedem następnych.

Praca o. De Lorenzi składa się z trzech części, z których pierwsza poświęcona jest problemom genezy Listu do Rzymian, druga — struktury i analizie, a trzecia głównym tematom teologicznym tekstu Pawłowego.

Autor w sposób przystępny przedstawia opinie uczonych na temat jedności literackiej tekstu, kwestionowanej przez niektórych (w odróżnieniu od nie budzącej niczyich poważnych wątpliwości autentyczności Pawłowej Rz), sytuację w gminie rzymskiej, gdzie chrześcijaństwo głoszone najprawdopodobniej przez nawróconych Żydów, szybko dotarło także do rodzin arystokratycznych, stosunki w gminie, w której większość stanowili nawróceni poganie, sytuację społeczności żydowskiej w Wiecznym Mieście, okoliczności, cele, miejsce i czas powstania pisma (autor uznaje za najbardziej prawdopodobne powstanie Rz w Koryncie w lutym 58 roku).

Struktura Listu wiąże się ściśle z jego charakterem bardziej „apostolskim” niż „pasterskim” — stanowi on jakby bilet wizytowy, przy pomocy którego Apostoł Narodów przedstawia się wspólnocie założonej przez innych i rozwijającej się bez jego udziału. Autor wyróżnia 22 części — elementy składowe Listu, z których najdłuższe zawierają po kilkadziesiąt wierszy (9, 1—11, 36), najkrótsze — zaledwie dwa lub trzy (12, 1—2; 16, 21—23; 25—27). Spośród trzech najczęściej przyjmowanych możliwości podziału Rz pod względem tematycznym, autor przyjmuje następującą: 1. Wprowadzenie i temat (1, 1—17); 2. Część dogmatyczna (1, 18—4, 25 + 5, 1—11, 36); 3. Część parenetyczna (12, 2—13, 14 + 14, 1—15, 13); 4. Epilog i zakończenie (15, 14—16, 27).

Jako główne tematy teologiczne Listu o. De Lorenzi omawia kolejno: Sprawiedliwość Boża, która objawia się przez Ewangelię (po określeniu problemu i metody jego rozwiązywania autor rozważa zbawczy charakter sprawiedliwości Bożej i jej związek z miłością); Wiara, która usprawiedliwia (zbawia), na przykładzie Abrahama; Od prawa grzechu do prawa Ducha (w nawiązaniu do starotestamentowych zapowiedzi w Jr i Ez); Miłość jako pełnia prawa (13, 10) (miłość jest pierwszym owocem Ducha — Ducha życia, który wypełnia prawo w miłości).

Książkę uzupełniają krótki przewodnik bibliograficzny przeznaczony dla włoskiego czytelnika oraz indeks biblijny.

Kraków

O. TOMASZ MARIA DĄBEK OSB

KS. STEFAN KOPEREK CR, *Teologia roku liturgicznego*, Kraków 1984, Polskie Towarzystwo Teologiczne, ss. 239.

Bardzo długo czekaliśmy w Polsce na teologiczne opracowanie roku liturgicznego. Dysponujemy, historycznymi już dzisiaj, tłumaczeniami dzieł P. Parscha i P. Guérangera dotyczących roku liturgicznego. Tym większe zainteresowanie wzbudziło ukazanie się książki ks. S. Koperka. Szkoda jedynie, że tytuł umieszczony na okładce nie odpowiada treści, którą znajdujemy w książce. Trzeba spojrzeć na pierwszą stronę, aby dowie-

dzieć się o rzeczywistym tytule książki. Wewnętrzna strona tytułowa (s. 3) powtarza nieadekwatny tytuł z okładki. Sam autor we Wstępie pisze, że przedmiotem pracy jest „teologia roku liturgicznego wg. Prospera Guérangera” (s. 10). Jest to bowiem wydanie książkowe rozprawy doktorskiej ks. Koperka.

Źródłem poznania myśli teologicznej roku liturgicznego i liturgii P. Guérangera jest *L'Année liturgique* i *Institutions liturgiques* — główne dzieła Opata z Solesmes. Całość problemu teologii roku liturgicznego została przedstawiona w 6 rozdziałach metodą analityczno-historyczną i porównawczą. Po przedstawieniu, w rozdz. I, genezy napisania *L'Année liturgique* w kontekście działalności dom Prospera Guérangera i źródeł inspiracji teologicznej oraz wpływów czynników motywujących i inspirowanych kształt tego dzieła i jego teologii, zostaje przedstawiona koncepcja liturgii (rozdz. II). Te dwa rozdziały stają się bazą ukazania różnych aspektów teologii roku liturgicznego:

- a) liturgia roku kościelnego realizacją Misterium Chrystusa i Kościoła w Duchu Świętym (rozdz. III)
- b) Ofiara Mszy Świętej centrum liturgii roku kościelnego (rozdz. IV)
- c) Misterium Chrystusa w okresach roku liturgicznego i dynamice życia wewnętrznego (rozdz. V)

Rozdział VI ukazuje nam wkład dom P. Guérangera w ruch odnowy liturgicznej oraz to, na ile koncepcja liturgii i roku liturgicznego jest zbieżna i źródłowa dla encykliki *Mediator Dei* (pierwszego dokumentu Kościoła poświęconego liturgii) i Konstytucji Soboru Watykańskiego II *Sacrosanctum Concilium*. Autor zauważa istnienie zbieżnych punktów nauki soborowej i enc. *Mediator Dei* z myślami Opata z Solesmes oraz zaznacza, że „był on prekursorem tego pogłębionego spojrzenia na liturgię” (s. 184). Trzeba pamiętać, że dom Guéranger (zm. 1875 r.) swoją pracą wyprzedził o sto lat powstanie *Mediator Dei* (1947) i KL (1963 r.), a jednak idee jego żywo odbijają się w jednym i drugim dokumencie — charakter eklezjalny, chrystocentryczny, uświęcający i pastoralny liturgii i roku lit. W zakończeniu zostaje zasygnalizowane istnienie wpływu Guérangera na historię polskiego ruchu liturgicznego (s. 215—217).

W całej pracy ks. Koperk unika polemiki, chociaż wie o kontrowersyjności postaci Guérangera i zna głosy krytyczne, a na s. 8—9 daje ich syntezę. Natomiast na s. 213—215 daje krótką apologię poglądów dom Prospera. Stwierdza, że w dotychczasowych opracowaniach nie uwzględniono wystarczająco dorobku liturgicznego dom P. Guérangera, a bazowano głównie na biografii tegoż i niektórych aspektach jego działalności. Chcąc krótko streścić osiągnięcia liturgiczne Opata z Solesmes, przytacza ks. Koperk wypowiedź największego krytyka jego działalności L. Bouyera: „to przynajmniej można powiedzieć na jego pochwałę, że sprowadził on liturgię do życia, jako rzeczywistość, którą powinno się żyć i którą powinno się kochać dla niej samej” (s. 215).

Otrzymujemy bardzo dobre historyczne opracowanie roku liturgicznego, bo nie brakuje w pracy porównań z osiągnięciami innych postaci Ruchu Liturgicznego. Solidna faktografia czyni tę pracę kompendium wiedzy o Ruchu Liturgicznym w ogóle. Stanowi ona cenną pomoc dla interesujących się liturgią i jej historią. Ks. Koperk umiejętnie przekazał bogactwo myśli P. Guérangera i uczynił je żywymi i aktualnymi dla czytelnika. Należy jedynie żałować, że od strony technicznej, książka jest nie najlepiej wydana — spotyka się dużo błędów drukarskich, np.: s. 1, 64, 65, 67, 73, 193, 195, 216 i inne.